

NAVTEX Savaşlarının Gölgesinde Batı’nın Doğu Akdeniz Stratejisizliği

Batılı aktörlerin Doğu Akdeniz’de çıkarlarının farklılaştığı, İsrail dahil Batılıların sahanın radikalleşmesi karşısında kontrolü kaybetme paniği yaşamaya başladıkları üçüncü evre, Doğu Akdeniz’deki mücadeleye yeni bir soluk getirecek. Bu evrenin henüz başlangıcındayız. Ancak şimdiden Batılı aktörler kopan bir tespihin taneleri gibi savrulmuş gözüküyorlar.

Nurşin A. Güney
gnursin@hotmail.com

Doğu Akdeniz’de jeopolitik mücadele, neredeyse kafa kafaya gelen donanma unsurları nedeniyle artık iyice görünür hale geldi. Bu süreç kamuoyuna Navtex savaşları olarak yansıdı. Ankara ve Yunanistan’ın caydırıcılık oyununda tırmandırma adımını seçmiş olmaları bu tanımlama ile örtüşüyor. Türkiye’nin tırmandırmayı tercih etmesi aslında stratejik beklentiler doğrultusunda. Zira Türkiye, 2011 sonrası Doğu Akdeniz’i Ankara’ya kapatma stratejisini, Doğu Akdeniz’de, Doğu Akdeniz’in karasal derinliğini oluşturan Suriye-Libya ekseninde ve bu eksenin kıtasal-kıyasal derinliğini oluşturan Afrika’da durdurdu. Hatta bu durdurma sürecinde önemli stratejik kazanımlar, alanlar da elde etti. Ankara bu kazanımlarını kendi stratejik yetenekleri (geliştirilen donanma ve harp yapma yetenekleri, sismik araştırma-sondaj yetenekleri) ve diplomatik dengeleme becerileri (Rusya ve Katar gibi dengeleyici güçlerle girilen çok yönlü ilişkiler) ile elde etti. Bugün üstüne üstlük Karadeniz’de 320 milyar metreküplük doğalgaz rezervi bulmuş Türkiye’nin caydırıcılık oyununda

elini artırmayı tercih etmesi çok doğal.

Daha ilginç olan Atina’nın tercihi. Elbette kayıp içerisindeki aktörlerin çatışma riskini göze aldıkları örnekler tarihte var. Bu konuda yanlış hesaplamaların Falkland savaşında olduğu gibi kayıptaki aktörler için trajik sonuçlar doğurduğunu da daha önce gördük. Ancak Yunanistan’ın tırmandırma tercihi bir hesap hatasından ziyade, sonu kötü bitecek bir cesaretlendirmenin neticesi olarak görülüyor. Ankara’nın Atina’yı “başkalarına güvenererek Türk donanmasının önüne atılmaması” yönündeki uyarısını neredeyse her gün duyuyoruz. Bu uyarı, Fransa’nın Doğu Akdeniz’i radikalleşiren bir strateji izleyip Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ni (GKRY) açıkça Türkiye karşıtı bir politika izlemeye itmesine ve bu yönde Atina-Ankara diyalogunu bozmasına yapılan bir gönderme. Paris’in Doğu Akdeniz’de kendine alan açmak için kutuplaştırıcı bir strateji izlediği gerçeği kimse için şaşırıcı değil. Macron’un AB’nin ve Batı’nın bu coğrafyadaki liderliğini Fransa adına almak için bölgede kutuplar dizayn etmeye çalıştığı biliniyor. Aslında Fransa’nın bu

çok iyi planlanmamış politikası Doğu Akdeniz mücadelesini yeni bir evreye taşıdı.

Doğu Akdeniz Mücadelesinin ilk Evresi

2006-2011 arasında bölgede gaz rezervleri bulunduğu GKRY ve Yunanistan bu rezervleri rehin olarak Kıbrıs sorununu bir oldubitti içerisinde fiilen çözme arzusuna kapıldı. Yani Atina ve Güney Lefkoşa, AB kurumlarını da yanına alarak KKTC'nin tüm hayat imkanlarını ve Türkiye-KKTC bağıni ortadan kaldırmak istedi. Yunanistan için bu adalar üzerinden sürdürdüğü politikanın meyve vermesi ve deniz yetki alanları meselesinin Atina lehine sonuçlanması anlamına da gelecekti. Bu stratejinin filizlendiği tarih Annan Referandumu sonrasında GKRY'nin AB'ye kabul edilmesine kadar geri götürülebilir. O tarihte sadece GKRY'nin çözümsüzlük politikası ödüllendirilmemişti, aynı zamanda AB, GKRY ve Yunanistan üzerinden bölgedeki sorunların ve ister istemez çözümsüzlük stratejisinin de parçası olmuştu. Ancak Doğu Akdeniz jeopolitik mücadelesinde ilk evre; bu tek taraflı dayatma stratejisinin başarılı olacağına dair, çözümsüzlük stratejisi taraftarlarını cesaretlendiren Türkiye'ye karşı alan kapatma stratejisinin devreye sokulduğu 2011 sonrası dönemdir.

Doğu Akdeniz’de Türkiye karşıtı alan kapatma stratejisi bütün aktörlerin hemfikir olduğu, bütüncül bir strateji değildi. Amaçtan çok bir sonuçtu. Doğu Akdeniz’in çevresi Arap Baharı ile sarsılırken değişimi çeşitli nedenlerle (rejim güvenliği, güç kaybetmemek, PKK gibi vekilleri devreye sokmak vb.) rehin almak isteyen aktörler, Türkiye'nin Arap sokakları üzerinden bu değişime yön verebilecek güçte olduğunu gördüklerinde Doğu Akdeniz'in Türkiye'nin güç gönderimine kapanması, böylelikle Türkiye'nin de rehin alınması gerektiği sonucuna vardılar.

Yunanistan'ın başkenti Atina'da GKRY, Yunanistan ve İsrail arasında, doğalgazın denizaltı boru hattıyla Avrupa'ya taşınmasını sağlayacak Eastmed projesinin inşası için anlaşma imzalanmıştı. Ancak Türkiye'nin anlaşmada yer almaması projenin uygulanmasını imkansız hale getiriyor. (2 Ocak 2020)

Ancak biz 2011'den bugüne gelen süreçten çok iyi biliyoruz ki bölgeye uzaktan bakan (ABD-AB) ve yakından bakan (İsrail-İran-Körfez) dış güçler değişimi bastırırken olayların kontrolden çıkmasının önüne geçemediler. Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika ve Arap dünyası uyguladıkları stratejilerin yan etkisiyle paramparça oldu. Eski statüko artık yerinde değil.

Bu başarısızlıkları Türkiye'yi alana kapatamadıkları için katmerlendi; eski statüko yerle bir olurken Türkiye alana kendi milli alan kapatma kabiliyetleriyle indi.

Ankara'nın direnme stratejileri, özetle şunlardı:

- 1) TPAO'nun KKTC'den aldığı Kıbrıs adası çevresi sismik araştırma ve sondaj ruhsatları
- 2) Kendi kıta sahanlığında arama ve sondaj yapma kabiliyetleri
- 3) Suriye ve Libya'da sahada gidişatı çevirmeye muktedir harp kabiliyeti
- 4) Sınır-ötesi askeri-sivil operasyon yapabilme gücü ve bu konuda sınır ötesi güç aktarım yapısı ve diplomasisi
- 5) Libya-Türkiye MEB ilanı ile bugüne kadar geçerli deniz yetki alanı paylaşım haritalarından farklı bir kazan-kazan haritası ortaya çıkarabilme vizyonu

İkinci Evre: ABD'nin Politikası

İkinci evrenin belirleyici özelliği Rusya'nın Doğu Akdeniz'e inmesiydi. 2015'te Suriye üzerinden bölgeye giren Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki varlığının kalıcı olacağını anlaşılması zaten niyet edildiğinden daha akılsız bir zeminde kurgulanan Türkiye'yi dışlama stratejisini iyice sorgulamaya açtı. Sonuçta Rusya Doğu Akdeniz'e geldiği andan itibaren İsrail, Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'i tamamen kontrol etme imkanları ortadan kalkmıştı. Rusya Avrupa/NATO güvenliğinin güneyini çevreler hale gelmişti. Buna karşı bütüncül, başarılı ve kapsayıcı bir Batı stratejisi geliştirmek gerekiyordu ki bu da aslında NATO'nun en önemli ikinci ordusuna -Türkiye'ye- yönelik yabancılaştırmanın sona ermesini gerektiriyordu. Brüksel'de kafalar karışırken Trump, müthiş bir formülle ABD'nin bölgeye dönüşünü ilan etti: Küre kuşağı.

Yunanistan ve GKRY sahayı radikalleştiriyor. Bu pozisyon karşısında bir tarafta İsrail, İngiltere gibi endişeli aktörler var. Diğer tarafta Türkiye ile iş birliği üzerinden bölgede varlığını güçlendirebileceğini düşünen İtalya, İspanya gibi aktörler. Almanya bu iki grupta da yer alıyor. ABD ise gözünü Rusya'ya dikmiş, radikaller, endişeliler ve iş birliği isteyenler arasında fırdönüyor.

Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas, Atina’da Yunan mevkidaşı Nikos Dendias ile görüştü. Türkiye ile Yunanistan arasında arabuluculuk göreviyle ziyaretini gerçekleştirdiğini belirten Maas, Almanya’nın ve AB’nin Yunanistan’ın yanında olduğunu açıkladı. (8 Ağustos 2020)

Trump’ın aklında olan, tüm rakip ve direnen güçleri aynı anda ehlileştirmek ama bunu da vekiller aracılığıyla yapmaktı. ABD’nin gücünün üstünlüğüne o kadar güveniliyordu ki vekillerin kırılma eğilimine hiç aldırmadan üç eksen oluşturuldu, İsrail-Mısır-GKRY/Yunanistan-İtalya/Fransa (EastMed eksen); İsrail-GKRY-Yunanistan-Fransa (Paris ve Tel Aviv’in GKRY’yi Rusya etkisinden kurtarma eksen); BAE-GKRY-Yunanistan (“elde kalanlar bu” eksen). ABD’nin hedefi zaman içerisinde söylem düzeyinde değil ama özde daha netleşti. Katar ve Türkiye’yi caydırma çabaları başarısız olunca, hatta Körfez ve Türkiye’yi Rusya ile diyaloga yaklaştırmaya gücünün tüm direnç eksenlerini kontrol etmeye yetmeyeceğini gören ABD, Rusya-İran etkisinin kontrolüne kendisini adadı. Bu noktadaki sapma ABD’nin üçlü eksen politikasını stratejik bağlamından koparttı. Örneğin EastMed boru hattı projesini hayata geçirmek için kurulan ve Washington’ın desteklediği ilk hat, EastMed’in geleceği karardıkça soru işaretleri üzerinden bölündü. Bu eksen ne kadar desteklerse desteklesinler bir gelişme olmadığını Kahire ve Tel Aviv endişe içerisinde görüyordu. Boru hattı konusunda sürekli konuşuluyor ancak somut bir adım atılmıyordu. İtalya zaten ABD’nin ilgisizliği ve Fransa’nın hırsından bunalmış durumdaydı. Roma jeopolitik kavga nedeniyle ENI tarafından keşfedilen GKRY ve Mısır rezervlerinden dahi faydalanamadığını görüyordu ve bu yüzden Fransa’yı bölgede susturacak, jeopolitik kavgayı yatıştıracak Ankara gibi aktörlerle çalışma hevesindeydi. Sonunda İtalya, EastMed eksenindeki gönülsüz yerini, özellikle de Yunanistan ile İyon Denizi’ni paylaştıktan sonra, GKRY’nin kurtarıcısı olarak Doğu Akdeniz’e yerleşme isteğini her fırsatta (Mare Deniz üssü pazarlıklarıyla, ikili savunma anlaşması ve Güney Kıbrıs’a gönderilen Rafalle uçaklarıyla) gösteren Fransa’ya bıraktı.

İlk eksen çökerken, Fransa’nın varlığı üzerinden ikinci eksen güçleniyor gibi duruyor. Hemen söyleyelim, bu güçlenme sadece görünüşte ve yanıltıcı. Çünkü Fransa’nın ve İsrail’in GKRY ve Yunanistan’ın maksimalist ve irrasyonel taleplerini cesaretlendirici tutumu Türkiye’nin karşıt hamlelerinin önünü açtı. Türkiye deniz alanlarının Batı sınırını Libya ile imzaladığı MEB ile nihayetlendirerek BM’ye bildirdi; kendi imkan ve kabiliyetleri ile deniz yetki alanlarında 3 arama ve sondaj gemisi ile varlığını sürekli hale getirdi; KKTC Geçitkale üssünü, İHA-SİHA üssü olarak kullanımına aldı; KKTC’de stratejik liman kurulması ça-

Batı’nın Türkiye’yi Doğu Akdeniz’den kopartma stratejisi Ankara’ya Akdeniz ve Afrika’da alan kazandırdı. Batılı aktörlerin akıl karışıklığının faturasını Ankara’ya kesmeye çalışmak, bunun için maksimalist talepleri Soğuk Savaş sonrası jeopolitiği değiştirir.

ışmaları başlatıldı. Afrika açılımı ile Kuzey Afrika ve çevresindeki stratejik hat da derinleştirildi. İronik bir biçimde Yunanistan’ın yaptığı MEB anlaşmaları Atina’nın “Adaların deniz yetki alanı vardır” şeklindeki hukuki tezinden taviz verdiğini gösterdi. Kısa-ça Ankara’nın sadece caydırıcı değil cezalandırıcı kabiliyetleri de güçlendi. Türkiye’nin pozisyonu, bu görünürdeki kutuplaşmaya karşı bir direnç noktası olarak güçlenirken Rusya yerinden dahi kıpırdamadı. Dolayısıyla Batılı aktörler 2015’ten itibaren karşı karşıya kaldıkları ikilemi çözebilmiş değiller. Bilindiği gibi ABD’nin ikinci eksen desteklemesinin ve Kıbrıs’ın silahlandırılmasının önünü açmasının en önemli nedeni Rusya’nın pozisyonunu zayıflatmaktı. Ancak eksen politikaları Türkiye’yi durdurmaya o kadar odaklandı ki Rusya, kendisine karşı kurulan eksenin Ankara ile kavgaya tutuşmasını bıyık altından gülerken izler hale geldi.

İkinci eksenin stratejik olarak hedefinden sapması Batı’da özellikle NATO-Berlin hattında endişe yaratıyor. Bu endişe, apar topar, çok düşünülmeden üçüncü bir eksenin (BAE-İsrail yakınlaşmasının uzantısı olarak BAE-Yunanistan ekseninin) Fransa tarafından Akdeniz’e taşınması ile hızlandı. Böylece Doğu Akdeniz jeopolitik mücadelesinin üçüncü evresine girildi.

Üçüncü Evre: Batılılar Kontrolü Yitiriyor

Batılı aktörlerin Doğu Akdeniz’de çıkarlarının farklılaştığı, İsrail dahil Batılıların sahanın radikalleşmesi karşısında kontrolü kaybetme paniği yaşamaya başladıkları üçüncü evre, Doğu Akdeniz’deki mücadeleye yeni bir soluk getirecek. Bu evrenin henüz başlangıcındayız. Ancak şimdiden Batılı aktörler kopan bir tepih taneleri gibi savrulmuş gözüküyorlar. Fransa, Yunanistan ve GKRY’nin sahayı radikalleştiğini söyledik. Bu pozisyon karşısında bir tarafta

İsrail, İngiltere gibi endişeli aktörler var. Diğer tarafta Türkiye ile iş birliği üzerinden bölgede varlığını güçlendirebileceğini düşünen İtalya, İspanya gibi aktörler. Almanya bu iki grupta da yer alıyor. ABD ise gözünü Rusya'ya dikmiş, radikaller, endişeliler ve iş birliği isteyenler arasında fır dönüyor.

İsrail'in Doğu Akdeniz stratejisi, bugüne kadar ne tam başarılı ne tam başarısız bir strateji oldu. İsrail maksimalist, revizyonist alan kapatma emellerini İran-Hizbullah karşıtlığı arkasında saklayarak bazı kazançlar elde etti (Golan Tepeleri, BAE ile normalleşme, GKRY ile yakın ilişki). Ancak iyileştirmeyi hedeflediği donanma kabiliyetleri için rakip olarak gördüğü iki başkent, Ankara ve Moskova'nın, bölgede pozisyon kazanmasını engellemedi. Üstüne üstlük bu iki ülkeyi sınırlandırmak için Ankara ve Moskova'yı dışlayıcı stratejilerin parçası olması (Doğu Akdeniz Gaz Forumu, GKRY ile yapılan askeri tatbikatlar vb.) Türkiye ile normalleşen ilişkilerinden beklenen faydayı elde etmesini (örneğin Akdeniz gazında iş birliği, iki taraf için de karlı bir MEB anlaşması imzalanması vb.) de engelledi.

Bugün geldiğimiz noktada ise İsrail farklı bir endişe ile karşı karşıya görünüyor. Tel Aviv-BAE normalleşmesi her ne kadar büyük bir hamle olarak yansıtılmışsa da kimin işine daha çok yarayıp, hangi tarafa ekstra yük getirdiği/getireceği hala net değil. İran'ın direnmeye devam edeceğini gören Körfez'in endişelerini yatıştırmak için Trump yönetiminin bulduğu, Tel Aviv'in de düşük maliyetli bir strateji olarak gördüğü Dubai ile yakınlaşma meselesi BAE'nin nükleer programından F-35'e farklı talepler dillendirmesi nedeniyle İsrail'in başını ağrıttı. Sonuçta Netanyahu'nun dillendirdiği İsrail'in geleneksel politikası. Tel Aviv, Doğu Akdeniz-Körfez ekseninde ABD'nin çıpası olma rolünü asla ve de asla bir başka aktörle paylaşmak istemez. Bu yüzden Türkiye F-35 almasını diyor Washington DC'de propaganda

yaparken arka kapıdan BAE'nin donatılması, İsrail'in beklediği bir adım değildi. Tel Aviv, son yıllarda Türkiye'yi durdurmaya o kadar vakit harcadı ki Fransa ve Yunanistan'ın bu bölgedeki mücadeleyi radikalleştirme için beklenmeyen adımlar atabileceğini unuttu.

İsrail'in endişelerinden biri de kendi limitlerini bilmesinden kaynaklanıyor. Eğer bu radikalleşme Batı politikalarını felce uğrattır veya Ankara ve Moskova'yı (birini veya her ikisini) gereksiz yere dürterse çıkabilecek kargaşada bugüne kadar elde ettiği alanı kaybetmekten korkuyor.

İngiltere'nin Pozisyonu

İsrail ile benzer kaygıyı paylaşan İngiltere, Doğu Akdeniz'de hareket kapasitesi açısından İsrail'e kıyasla çok daha güçlü bir aktör. Her şeyden önce hem Cebelitarık'taki kontrolü hem GKRY içerisinde yer alan egemen İngiliz üsleri hem de Malta ile süregiden özel ilişkisi nedeniyle Fransa'nın aksine bölgede stratejik olarak var olan bir aktör Londra. Bu varlığa Ortadoğu ve Körfez'de sahip olduğu insan kaynağı ve ortaklıkları da ekleyebiliriz. Brexit sonrası varlığını bölünmüş AB'den bağımsız gösterme şansını da yakalayan İngiltere aslında sahanın Fransa'nın eliyle bu kadar radikalleştirilmesine de karşı. Aynı İsrail gibi bu karmaşada kendi hareket serbestliğini sınırlandıracak bir gelişme olmasını istemiyor. Bu nedenle İngiltere, İtalya gibi Türkiye'ye hatta KKTC'ye karşı daha pragmatik bir pozisyon belirlemeye, Ankara ile iş birliği kapısını daha çok açmaya çalışıyor.

Almanya'nın Yaklaşımı

Almanya'nın endişesi ise İsrail ve İngiltere'nin kaygısına benzer. Almanya Doğu Akdeniz'i AB'nin birliği çerçevesinde görüyor ve Libya krizinin yatıştırılması için devreye girdiği günden

bugüne Berlin'in bir Avrupa politikası geliştirmek için attığı adımların Fransız duvarına tosladığının farkında. Berlin, ekonomisi Almanya'ya bağlı, geçen sene yapılan donanma çıkarmasında gemilerini limandan çıkaramamış Yunanistan'ı Ankara ile tansiyonu düşürme konusunda ikna edemiyor. Sorunun Atina ve Paris'in hırslarından daha büyük olduğunun farkında Berlin. Zira Almanya kendisini arabuluculuğa vurduğu ama sonuç alamadığı dönemde Libya'nın yeniden yapılandırılmasını başkalarına kaptırmış görünüyor. Ayrıca Almanya Macron'un Beyrut ziyaretinin de AB adına yapılmaktan uzak olduğunun farkında. Tüm bunlar Berlin'i daha da sıkıyor; Almanya, Fransa, Yunanistan ve Rum kesimi tarafından köşeye sıkışmış hissediyor. Gerçi Almanya güçlü bir ülke ve köşeye sıkıştırılmasının da sınırları var. Zaman zaman yaptığı hamlelerle Türkiye ile iş birliği üzerinden Fransa'nın törpülenmesi ve bölgeye AB yatırımının daha güvenli koşullarda dönmesi gerektiğini savunan İtalya, İspanya, Malta gibi güney ülkelerine destek veriyor. Türkiye'ye karşı Fransa'nın çağrısını yaptığı yaptırım isteğinin Berlin tarafından durdurulduğu malum. Ancak iş birliğini tercih eden ülkeler AB'nin bölünmesinin faturasını üstlenmek de istemiyorlar.

Ankara diyalog kapısını açık bırakarak Batı'da Türkiye ile iş birliği geliştirme isteği içinde olanlara veya Navtex savaşlarının sıcak çatışmaya tırmanmasının NATO/AB/Batı'yı böleceğini bilenlere sesleniyor. Doğu Akdeniz'deki her gelişmeyi Rusya ekseninden, küresel dengeler açısından okuyan ABD'ye sesleniyor. Batı'nın Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den kopartma stratejisi Ankara'ya Akdeniz ve Afrika'da alan kazandırdı. Batılı aktörlerin akıl karışıklığının faturasını Ankara'ya kesmeye çalışmak, bunun için maksimalist talepleri desteklemek bütün Soğuk Savaş sonrası jeopolitiği değiştirir. Oysa hala kazan-kazan diplomasisi mümkün. **K**

Karadeniz'de 320 milyar metreküplük doğalgaz rezervi bulmuş Türkiye'nin caydırıcılık oyununda elini artırmayı tercih etmesi çok doğal. Ancak Yunanistan'ın tırmandırma tercihi bir hesap hatasından ziyade, sonu kötü bitecek bir cesaretlen-dirmenin neticesi olarak görülüyor.